

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора, заслуженого юриста України Курила Володимира Івановича на дисертацію Кубишкіної Алли Олександрівни «Апеляційні суди в системі суб'єктів адміністративного права», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Актуальність теми дослідження. Становлення демократичної, правової держави неможливе без належного захисту порушених прав та свобод людини і громадянина. Гарантіями такого захисту є, зокрема, передбачені законом права людини і громадянина на звернення до суду, а також на апеляційне оскарження, сутність якого полягає у поданні до суду апеляційної інстанції скарги на рішення чи ухвалу суду першої інстанції, що не набрали законної сили з метою їх перегляду на відповідність нормам матеріального і процесуального права. Саме через надання особі права на апеляційне оскарження державою гарантується уникнення вступу незаконних рішень чи ухвал судів першої інстанції в законну силу. Разом з тим, ефективне здійснення апеляційного провадження неможливе без належно організованого і матеріально забезпеченого апеляційного судочинства, за яких апеляційні суди як самостійні та незалежні органи судової гілки влади здійснювали апеляційне провадження.

Організаційне, матеріальне та правове забезпечення діяльності апеляційних судів в Україні має місце у межах адміністративних правовідносин, у яких апеляційні суди набувають адміністративно-правового статусу. А беручи до уваги реформування судової гілки влади, зміни у законодавстві України про судоустрій та статус суддів, потребу у підвищенні рівня довіри громадян до суду питання адміністративно-правового статусу апеляційних судів набувають значної актуальності. У зв'язку з чим існує потреба у науково обґрунтованих рекомендаціях щодо вдосконалення статусу апеляційних судів як суб'єктів адміністративного права.

Таким чином, вищезазначене, свідчить про актуальність дисертаційного дослідження Кубишкіної Алли Олександрівни, а також його значення для подальшого розвитку адміністративно-правової науки, правозастосовної

практики у сфері організаційно-правового забезпечення діяльності апеляційних судів в Україні.

Про актуальність дисертаційного дослідження свідчить також те, що робота виконана відповідно до Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки, затвердженої Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 року та з урахуванням пріоритетних напрямків Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, затвердженої Указом Президента України від 20 травня 2015 року.

Концептуальною основою дисертаційного дослідження, що визначила мету дослідження, є визначення місця та особливостей апеляційних судів України в системі суб'єктів адміністративного права, а також надання науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення їх адміністративно-правового статусу (с. 16).

Її втілення відбулося за рахунок виконання таких завдань, як: проведення періодизації становлення та розвитку апеляційних судів в Україні; визначення місця апеляційних судів України в судовій системі та системі суб'єктів адміністративного права, з'ясування сутності основних принципів їх діяльності; характеристика правових засад діяльності апеляційних судів України, визначення серед них місця адміністративно-правового регулювання; розкриття поняття та особливостей адміністративно-правових відносин у діяльності апеляційних судів України; визначення поняття адміністративно-правового статусу апеляційних судів в Україні, розкриття його структури; визначення повноважень апеляційних судів України як суб'єктів адміністративного права; висвітлення особливостей юридичної відповідальності в діяльності апеляційних судів України як суб'єктів адміністративного права; узагальнення зарубіжного досвіду становлення й діяльності апеляційних судів та можливості його впровадження в Україні; розробка конкретних пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності апеляційних судів в Україні (с. 16-17).

Як свідчить ознайомлення із текстом дисертаційної роботи усі завдання

виконанні повною мірою та на належному науковому рівні.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації визначається значним, як для кандидатської дисертації, обсягом джерельної бази (332 джерела), емпіричного ресурсу, комплексністю аналізу існуючих наукових позицій щодо публічного адміністрування, здійснення його на засадах впровадження європейських принципів, стандартів, норм, критеріїв та процедур. Обґрунтованість положень роботи досягнута завдяки оптимальності її структури, послідовності викладу змісту дисертації та критичності в аналізі існуючих підходів до вирішення питань дисертаційного дослідження.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень дисертаційного дослідження забезпечується також використанням автором широкого арсеналу сучасних загальнонаукових і спеціальних методів та прийомів наукового пізнання (логіко-семантичний, системно-структурний, формально-юридичний, порівняльний, історико-правовий, аналітичний методи та інші) (с. 17-18).

Крім того, належний ступінь наукової обґрунтованості і достовірності результатів дослідження забезпечено завдяки використанню здобувачем наукових праць вітчизняних фахівців у галузі філософії, управління, загальної теорії держави і права, адміністративного права. Вагомою є емпірична база дослідження, яка представлена узагальненням практики діяльності апеляційного суду Сумської області, політико-правовою публіцистикою, періодичними виданнями і статистичними даними.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертаційне дослідження Кубишкіної Алли Олександрівни є одним із перших у вітчизняній юридичній науці адміністративного права комплексним правовим дослідженням адміністративно-правового статусу апеляційних судів України. У результаті проведеного дослідження з урахуванням останніх змін законодавства, що регламентує організацію судової влади та здійснення правосуддя, дисертантом сформульовано наукові положення і висновки, спрямовані на удосконалення діяльності апеляційних судів України як суб'єктів адміністративного права. Аналіз змісту дисертаційної роботи дозволяє встановити і засвідчити наукову новизну таких основних отриманих результатів:

вперше:

– запропоновано авторське визначення поняття адміністративно-правового статусу апеляційних судів в Україні – це нормативно врегульований порядок створення, реорганізації, ліквідації апеляційних судів, порядок добору та призначення на посаду суддів апеляційних судів, їх підготовка та відповідальність, гарантії їх діяльності, порядок звільнення суддів з посади та припинення їх повноважень, організаційне забезпечення апеляційних судів, а також сукупність нормативно визначених принципів діяльності апеляційних судів, їх функцій та компетенції, що характеризують їх як суди апеляційної інстанції, покликані перевіряти законність та обґрунтованість рішень, винесених судом першої інстанції;

– під діяльністю апеляційних судів в Україні запропоновано розуміти сукупність встановлених законом процесуальних дій суддів, спрямованих на здійснення апеляційного провадження, та сукупність позапроцесуальних дій як суддів, так і посадових осіб апарату суду, щодо вивчення та узагальнення судової практики, проведення аналізу судової статистики, прийняття відповідних рекомендацій, надання методичної допомоги судам першої інстанції, заслуховування інформації голів місцевих судів щодо організації їх діяльності, належного організаційного забезпечення безперешкодного здійснення правосуддя, що виражається у внутрішньо-організаційних та зовнішньо-управлінських відносинах з іншими судами, органами державної виконавчої влади, правоохоронними органами, Державною судовою адміністрацією України, її територіальними управліннями, органами суддівського врядування, іншими державними органами та установами системи правосуддя;

– обґрунтовано неоднозначність і суперечність назви апеляційних судів з розгляду цивільних і кримінальних справ та справ про адміністративні правопорушення відповідно до вимог Закону України «Про судоустрій і статус суддів» № 1402-VIII від 02.06.2016 р., про спеціалізацію судів, у зв'язку з цим запропоновано внести зміни до ч. 2 ст. 26 вищезазначеного нормативного акта, замінивши слова «...є апеляційні суди, які утворюються в апеляційних округах» словами «...є апеляційні суди з розгляду цивільних і кримінальних справ та

справ про адміністративні правопорушення, що утворюються в апеляційних округах»;

удосконалено:

– наукові положення щодо історико-правових періодів розвитку та становлення апеляційних судів в Україні, які запропоновано об'єднати у вісім етапів;

– розуміння принципів діяльності апеляційних судів в Україні як відправних положень, що є базисом формування, організації та функціонування всіх судових органів, й апеляційних судів зокрема, які виокремлюються у відповідні блоки та до яких пропонується відносити: інституціональні, організаційні та функціональні принципи діяльності апеляційних судів в Україні;

– пропозиції щодо внесення змін до ч. 4 ст. 155 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» № 1402-VIII від 02.06.2016 р. стосовно питання визначення вимог до кандидатів на посаду керівника апарату апеляційного суду;

– розуміння юридичної відповідальності в діяльності апеляційних судів України як суб'єктів адміністративного права, що виражається як у вчиненні службовими та посадовими особами апеляційних судів активних дій щодо добросовісного й належного виконання своїх юридичних обов'язків, так і настанні несприятливих юридичних наслідків за порушення норм законодавства;

дістали подальшого розвитку:

– визначення рівнів правового регулювання діяльності апеляційних судів в Україні, до яких віднесено загальний, особливий та спеціальний рівні правового регулювання діяльності апеляційних судів;

– характеристика адміністративно-правових відносин за участі апеляційних судів, яка полягає в тому, що ці відносини є правовою формою реалізації організаційного забезпечення діяльності апеляційних судів в Україні;

– обґрунтування недоцільності об'єднання окремих апеляційних судів з розгляду цивільних і кримінальних справ та справ про адміністративні правопорушення з декількох областей в один апеляційний суд в одному апеляційному окрузі з мотивів невідповідності зазначеного принципу доступу населення України до суду;

– розуміння повноважень апеляційних судів в Україні, серед яких виокремлюються судові, аналітичні та методичні повноваження;

– висвітлення зарубіжного досвіду становлення та діяльності апеляційних судів і можливості його впровадження в Україні.

Також заслуговує на підтримку наведене автором розуміння місця апеляційних судів у системі судоустрою та системі суб'єктів адміністративного права, згідно якого місце апеляційних судів у системі судоустрою України визначається функціями, які вони здійснюють, та повноваженнями, наданими їм законом для реалізації таких функцій. При цьому правосуддя як визначальна функція всіх судів не є винятковою функцією апеляційних судів в Україні. Крім того статус апеляційних судів як суб'єктів адміністративного права підтверджується участю апеляційних судів в управлінських відносинах опосередковано через голову та апарат апеляційного суду та урегульованістю статусу й діяльності апеляційних судів нормами адміністративних актів (с. 59). Цілком справедливо зазначається, що адміністративно-правові відносини за участю апеляційних судів виникають у сфері управління між керівництвом судів та працівниками апарату судів, а також іншими уповноваженими державою суб'єктами (насамперед Державною судовою адміністрацією України) у процесі організації, а також матеріального, фінансового, інформаційного і кадрового забезпечення процесу здійснення судочинства в Україні (с. 111). Крім того дисертантом послідовно проведено вивчення особливостей таких відносин та кола їх суб'єктів. До яких віднесено Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України, Державну судову адміністрацію, Раду суддів, збори суддів апеляційного суду (с. 79).

Поряд із дослідженням автором питання апеляційних судів як суб'єктів адміністративного права доцільним також є з'ясування у роботі особливостей правових засад їх діяльності, визначення місця серед них адміністративно-правового регулювання.

Дисертантом констатовано, що правове регулювання діяльності апеляційних судів здійснюється на загальному, особливому та спеціальному рівнях (с. 111). У результаті проведеного дослідження дисертант дійшла цілком обґрунтованого висновку, що особливе місце серед актів, на рівні яких визначено

правові засади діяльності апеляційних судів, посідають підзаконні нормативно-правові акти (с. 80), які є результатом адміністративно-правового регулювання їх діяльності.

Позитивно можна оцінити результати дослідження автором питання адміністративно-правового статусу апеляційних судів. Так, з використанням логіко-семантичного методу дисертантом поглиблено понятійний апарат, зокрема, запропоновано визначення поняття «адміністративно-правовий статус господарських судів» (с. 119), а за допомогою системно-структурного методу здійснено спробу уточнення структури адміністративно-правового статусу апеляційних судів (с. 119).

Продовженням отриманих результатів стало дослідження здобувачем питання повноважень апеляційних судів як суб'єктів адміністративного права. За результатами детального аналізу даного питання дисертант робить висновок, що повноваження апеляційного суду як суб'єкта адміністративного права України є похідними від повноважень голови суду, його заступника (заступників), апарату суду та керівника апарату суду (с. 141). Дисертантом констатовано, також що апеляційний суд як суб'єкт адміністративного права має повноваження у сферах матеріально-технічного забезпечення, виконавчо-розпорядчої діяльності та діяльності з обслуговування судового процесу (с. 141).

Позитивною рисою дисертаційного дослідження є те, що здобувачем розкрито зміст юридичної відповідальності у діяльності апеляційних судів України як суб'єктів адміністративного права. Цілком слушно до структури юридичної відповідальності дисертант відносить позитивну відповідальність апеляційних судів і негативну відповідальність апеляційних судів (с. 161). Автор дійшла висновку, що сьогодні законодавство України прямо не визначає суд, у тому числі апеляційний суд, суб'єктом юридичної відповідальності, за винятком цивільно-правової відповідальності. Але судді, посадові і службові особи суду є суб'єктами дисциплінарної, адміністративної і кримінальної відповідальності (с. 161).

Доцільним є також дослідження дисертантом зарубіжного досвіду становлення і діяльності апеляційних судів та формулювання пропозицій щодо

вдосконалення статусу апеляційних судів як суб'єктів адміністративного права.

Практичне значення і апробація одержаних результатів підтверджується тим, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес. Зокрема, викладені в дисертації висновки і пропозиції можуть бути використані у:

а) науково-дослідній сфері – положення та висновки дисертації є основою для розроблення подальших напрямків вдосконалення адміністративно-правового статусу апеляційних судів в Україні (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у наукову діяльність Сумського державного університету від 23.03.2017 р.);

б) правотворчості – під час підготовки та внесення змін і доповнень до нормативних актів, що визначають та закріплюють адміністративно-правовий статус апеляційних судів в Україні;

в) правозастосовній діяльності – для вдосконалення практичної діяльності апеляційних судів в Україні як суб'єктів адміністративного права (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у практичну діяльність Апеляційного суду Сумської області від 08.11.2017 р.);

г) освітньому процесі – у юридичних та інших навчальних закладах під час підготовки монографій, методичних рекомендацій навчальних посібників з дисциплін «Адміністративне право», «Судові та правоохоронні органи»; вони вже використовуються під час викладання лекційного матеріалу та проведення семінарських занять із зазначених дисциплін у Сумському державному університеті (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у навчальний процес Сумського державного університету від 23.03.2017 р.).

Підсумки розроблення проблеми в цілому, окремих її аспектів, одержані узагальнення і висновки було оприлюднено на науково-практичних конференціях: «Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини» (м. Запоріжжя, 2015 р.); «Діяльність органів публічної влади щодо забезпечення стабільності та безпеки суспільства» (м. Суми, 2015 р.); «Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів» (м. Суми, 2017 р.); на засіданнях круглого столу, присвяченому 68-й річниці прийняття Загальної Декларації прав людини (м. Київ, 2016 р.).

Повнота висвітлення результатів дослідження у публікаціях. Основні теоретичні положення, висновки та пропозиції, що містяться в науковій роботі, викладені у 5-ти наукових статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України, 1-й науковій статті - у науковому виданні іншої держави, і 4-х тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях. У публікаціях знайшли відображення основні матеріали дисертаційного дослідження. Термін розсилання примірників фахових видань, у яких опубліковані праці дисертанта, а також кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідають чинним нормативно-правовим актам у сфері атестації наукових кадрів вищої кваліфікації. Усі публікації є самостійним науковим доробком дисертанта.

Автореферат дисертації відповідає її змісту та відображає основні положення і результати дослідження. Дисертація та автореферат оформлені відповідно до вимог, встановлених нормативно-правовими актами України щодо атестації наукових кадрів вищої кваліфікації.

Зауваження і дискусійні положення. Разом з тим, визнаючи загалом належний теоретичний рівень дисертації Кубишкіної Алли Олександрівни, її практичне значення, варто зазначити, що це не виключає можливості критичного підходу до окремих висновків та пропозицій здобувача, зупинитися на деяких зауваженнях, зокрема:

1. Розглядаючи суб'єктів правового регулювання діяльності апеляційних судів України, дисертант виділяє Верховну Раду України, Кабінет міністрів України, Раду суддів, Державну судову адміністрацію, збори суддів, але залишає поза увагою Президента України як суб'єкта правового регулювання діяльності апеляційних судів України (с. 79). Виходячи з чого потребує уточнення дисертантом перелік суб'єктів правового регулювання діяльності апеляційних судів України.

2. Розкриваючи сутність адміністративно-правових відносин у діяльності апеляційного суду дисертант розглядає різні наукові підходи до розуміння поняття «адміністративно-правові відносини у діяльності судів», але не дає чіткого переліку особливостей таких відносин саме у діяльності апеляційних судів (підрозділ 1.4). У зв'язку з чим дисертанту доцільно конкретизувати

особливості адміністративно-правових відносин у діяльності апеляційних судів надавши їх чіткий перелік.

3. Потребує додаткового обґрунтування висновків дисертанта про недоцільність об'єднання окремих апеляційних судів із розгляду цивільних і кримінальних справ та справ про адміністративні правопорушення з декількох областей в один апеляційний суд в одному апеляційному окрузі (с. 90).

4. Не достатньо аргументованою вважається пропозиція автора щодо підготовки кваліфікованих спеціалістів із судового управління з обов'язковим проходженням підготовки строком у декілька місяців (с. 104). Зокрема, потребує аргументації сама пропозиція щодо продовження строку такої підготовки, оскільки на сьогодні вона триває лише п'ять днів.

5. Потребує уточнення позиція автора щодо юридичної відповідальності у діяльності апеляційних судів. Зокрема, дисертантом цілком слушно до видів юридичної відповідальності судді, інших посадових і службових осіб апеляційного суду віднесено дисциплінарну, адміністративну і кримінальну відповідальність, але нічого не зазначено про матеріальну відповідальність вищевказаних осіб (с. 163).

6. На жаль, дисертант оминула увагою дисертаційну роботу Шевченка Едуарда Олександровича «Адміністративні суди як суб'єкти адміністративно-правових відносин в умовах судової реформи», захищену 25 жовтня 2011 р. у спеціалізованій вченій раді НУБіП України, яка безпосередньо стосується предмета дослідження рецензованої роботи. Вивчення цієї роботи збагатило б науковий матеріал дисертанта.

Водночас, висловлені зауваження лише характеризують складність досліджених питань, які багато в чому мають дискусійний характер та не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного дисертантом дослідження.

Теоретичні результати й наукові положення, які містяться в дисертації, характеризуються єдністю змісту і свідчать про особистий внесок здобувача в адміністративно-правову науку. Вдалих і логічно поєднаний вибір у дослідженні питань, їх актуальність, розумне співвідношення теоретичних міркувань та прикладів з практики, чіткість викладу матеріалу, аргументованість наукових висновків і узагальнень свідчать про належний науковий рівень проведеного дослідження та підготовки здобувача. Виконане Кубишкіною Аллою Олександрівною дисертаційне дослідження сприяє розв'язанню низки теоретичних і практичних питань, що мають значення для процесу удосконалення адміністративно-правового статусу апеляційних судів.

Викладене дозволяє зробити висновок про те, що дисертаційне дослідження «Апеляційні суди в системі суб'єктів адміністративного права» є завершеною науковою працею, елементи якої мають наукову новизну і в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для науки адміністративного права та діяльності з організаційно-правового забезпечення функціонування судової гілки влади в частині діяльності апеляційних судів.

Дисертаційне дослідження «Апеляційні суди в системі суб'єктів адміністративного права» відповідає вимогам п.п. 9, 11-13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор – Кубишкіна Алла Олександрівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри адміністративного та фінансового права
Національного університету біоресурсів і природокористування України,
доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України

В. І. Курило

В. І. Курило
Головний секретар НУБіП України
Варшавського О.Я.

